

Návrh Stratégie rozvoja osvetovej činnosti

I. Východiská

Návrh *Stratégie rozvoja osvetovej činnosti* (ďalej len „stratégia“) sa zameriava na formuláciu aktuálneho postavenia osvetovej činnosti v kontexte domáceho a medzinárodného vývoja, ktoré je ovplyvnené najmä dvadsaťročnou transformáciou sektoru kultúry na Slovensku. Hlavným zámerom stratégie je navrhnúť komplexné riešenie problematiky osvetovej činnosti a zabezpečiť jej udržanie a ďalší pozitívny rozvoj. Príprava stratégie vyplýva z *Koncepcie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry*, ktorá bola prijatá uznesením vlády Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) č. 160 dňa 12. marca 2008. Východiskom pre prípravu koncepcie bola podrobná *Analýza stavu nástrojov a trendov miestnej a regionálnej kultúry*, ktorú realizovalo Národné osvetové centrum v spolupráci so Združením miest a obcí Slovenska v roku 2007. Pri zostavovaní materiálu sa vychádzalo z existujúcich stratégií (konceptí) rozvoja kultúry jednotlivých samosprávnych krajov a zo záverov pracovných stretnutí členov expertnej skupiny, ktorú tvorili zástupcovia Ministerstva kultúry SR (ďalej len „MK SR“) a Národného osvetového centra, odborníci rezortu kultúry samosprávnych krajov, zamestnanci osvetových zariadení a zástupcovia Združenia miest a obcí Slovenska. Stratégia zároveň nadväzuje na ciele *Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru*, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 666 dňa 8. augusta 2007.

Podľa zákona č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých kompetencií zo štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (ďalej len „osvetový zákon“) sa pod osvetovou činnosťou rozumie súhrn aktivít, ktoré svojím pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti ľudí prispievajú k rozvoju ich osobnosti a utváraniu kultúrneho spôsobu života.

Osvetovú činnosť zabezpečujú osvetové zariadenia, ktoré môžu mať všeobecné alebo špecializované zameranie (napr. hvezdáreň a planetárium).

Zriaďovateľom alebo zakladateľom osvetového zariadenia podľa osvetového zákona môže byť ústredný orgán štátnej správy, samosprávny kraj, obec,¹ iná právnická osoba alebo fyzická osoba. Štátnu správu na úseku osvetovej činnosti vykonáva MK SR, ktoré zároveň utvára právne a organizačné podmienky na zabezpečenie a rozvoj osvetovej činnosti, podporuje tvorbu a verejnú prezentáciu výsledkov osvetovej činnosti v SR a v zahraničí, a zriaďuje štátne osvetové zariadenie s celoštátnou pôsobnosťou.

Zriaďovateľom alebo zakladateľom osvetových zariadení s pôsobnosťou na území samosprávneho kraja je samosprávny kraj. Ten zároveň ustanovuje vybrané osvetové zariadenie zo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti, ktoré vykonáva odbornú-poradenskú, metodickú a informačno-dokumentačnú činnosť pre ďalšie osvetové zariadenia, iné právnické osoby a fyzické osoby zabezpečujúce osvetovú činnosť na svojom území.

Okrem osvetových zariadení napĺňa ciele osvetovej činnosti aj každá inštitúcia i jednotlivец, ktorí prispievajú k zvyšovaniu kultúrnej a vzdelanostnej úrovne spoločnosti, jednotlivcov, či ich komunit.

---

¹ § 4 ods. 3 písm. j) zákona Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 252/1994 Z. z.

Prijatím zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení neskorších predpisov sa etablovala nová štruktúra miestnych a regionálnych osvetových zariadení. Presun kompetencií priniesol potrebu reetablovať systém vzťahov medzi osvetovými zariadeniami, ktoré sú v pôsobnosti rôznych stupňov verejnej správy. Zmena existenčných podmienok priniesla aj zmenu financovania osvetovej činnosti. Dané skutočnosti sa prejavili v postupnom pretrhnutí zabehaných medzi inštitucionálnych väzieb, pričom absentovala stratégia novej systémovej spolupráce v období po reforme verejnej správy a fiškálnej decentralizácii. Aktuálny osvetový zákon taktiež javí znaky, kedy už dostatočne presne nereflektuje prax a túto novú štruktúru vzťahov v oblasti zabezpečovania osvetovej činnosti. Uvedené skutočnosti sa v súčasnosti javia ako dôvody určitej stagnácie.

Ďalšími aktuálnymi nedostatkami osvetovej činnosti sú: problém koordinácie činnosti v rámci všetkých úrovní pôsobnosti (štátna, regionálna a miestna), slabé mzdové a morálne ohodnotenie pracovníkov, nedostatočná motivácia, slabé finančné zabezpečenie na realizáciu nekomerčných aktivít a podujatí, nepostačujúce vzdelanie v manažérskych zručnostiach a fundraisingu, nedostatočné využívanie financií zo zdrojov Európskej únie (ďalej len „EÚ“), štrukturálnych fondov, medzinárodných programov, zastarané a neadekvátne materiálo-technické vybavenie inštitúcií, vysoká energetická náročnosť prevádzkovania objektov v správe osvetových zariadení, ich zlý technický stav a neefektívne využívanie.

Osvetová činnosť vo svojej podstate zvyšuje všeobecnú kultúrnu a vzdelanostnú úroveň ľudí, uspokojuje ich kultúrne a duchovné potreby, efektívne brzdí úpadok emocionálnych a etických hodnôt v spoločnosti, tlmí šírenie nevkusu a kultúrnej negramotnosti, zabezpečuje kultúrny rozvoj jednotlivcov, záujmových kolektívov, obyvateľov sídiel, kultivovanie ich osobnosti, rozvoj ich zručností, kompetencií, odhaľovanie ich nadania a predpokladov pre plnohodnotné uplatnenie v živote komunity, obce, regiónu a spoločnosti ako súčasť aktívneho využívania voľného času a výchovno-vzdelávacieho procesu. Cieľom osvetovej činnosti je duchovný rozvoj osobnosti človeka, ktorý by mal vyústiť k väčšej spoločenskej zodpovednosti človeka k sebe samému a k spoločnosti ako celku.

V záujme zdôraznenia kultúrnej podstaty obsahového zamerania osvetovej činnosti sa v súčasnej kultúrno-spoločenskej a výchovno-vzdelávacej praxi používa užšie špecifikovaný termín kultúrno-osvetová činnosť. Nakoľko stratégia má odzrkadľovať aktuálne potreby a stav v tejto oblasti, odhliadnuc od oficiálneho pojmu vyplývajúceho z osvetového zákona, budeme pre potreby stratégie používať pojem kultúrno-osvetová činnosť.²

Na potreby zabezpečenia plnohodnotného rozvoja kultúrno-osvetovej činnosti je nevyhnutné definovať, skvalitniť a prepojiť jej kľúčové aktivity a činnosť tak, aby bola postupne prostredníctvom realizácie strategickej vízie posúvaná z okraja do centra spoločenského a hospodárskeho záujmu a uznaná ako rovnocenný faktor ekonomického, sociálneho, hospodárskeho a občianskeho rozvoja spoločnosti.

---

² Názvy osvetových zariadení závisia od zriaďovateľa a zakladateľa. Pri ich pomenovávaní sa nepoužíva jednotné názvoslovie. Aktuálny zoznam existujúcich inštitúcií v správe samosprávnych krajov je uvedený v Prilohe č. 1. Pre potreby predmetnej stratégie budeme na označenie príslušných inštitúcií používať všeobecný pojem kultúrno-osvetové zariadenie. Ostatné subjekty realizujúce kultúrno-osvetovú činnosť označujeme ako subjekty kultúrno-osvetovej činnosti.

II. Verejný záujem v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti

Na úrovni verejnej správy zriaďovatelia kultúrno-osvetových zariadení (štát, územná samospráva) v zmysle štatútov a organizačných poriadkov a samotná verejná správa artikulujú verejnú objednávku v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, ktorá vychádza z verejného záujmu tlmočeného občanmi SR v súlade s platnými zákonmi SR. Vychádza sa pritom aj z definície verejného záujmu v oblasti kultúry, ktorá formuluje zabezpečenie prístupu občanov ku kultúre ako verejný záujem a to vo vzťahu k jednotlivcovi i rôznym komunitám. Podporou verejného záujmu v oblasti kultúry sa má dosiahnuť najmä:

- sebarealizácia jednotlivca, rozvoj tvorivosti a umelecká tvorba,
- plnohodnotný život každého jednotlivca a komunity – obyvateľov miest a obcí,
- prehĺbenie vzťahu jednotlivca ku kultúre a kultúrnym hodnotám,
- aktívne využívanie voľného času obyvateľstva v oblasti kultúry.³

Prostredníctvom kultúrno-osvetovej činnosti sa okrem osvetového zákona zabezpečuje plnenie a realizácia úloh mnohých závažných dokumentov, ktorými sú: *Koncepcia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry*, *Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru*, *Národný program boja proti drogám*, *Národný akčný plán pre problémy s alkoholom*, *Stratégia prevencie kriminality*, *Národný program výchovy a vzdelávania*, *Akčný plán politiky mládeže*, *Národný program ochrany starších ľudí*, *Štátna rodinná politika*, *Štátna politika zdravia*, *Program ozdravenie výživy obyvateľstva*, a i.. V medzinárodnom kontexte sú to napr. dohovory: UNESCO - *Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva*, *Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov*, *Odporúčanie na ochranu tradičnej kultúry a folklóru*, *Deklarácia OSN o právach dieťaťa*, *Lisabonská stratégia*, *Koncepcia celoživotného vzdelávania*, *Medzinárodná dekáda OSN 2005 – 2015 „Voda pre život“* a i..

Poslaním kultúrno-osvetovej činnosti je zabezpečenie prístupu obyvateľov ku kultúre, kultúrny rozvoj jednotlivcov, záujmových kolektívov, obyvateľov sídiel, kultivovanie ich osobnosti, rozvoj ich zručnosti, kompetencií, odhaľovanie ich nadania a predpokladov pre plnohodnotné uplatnenia v živote komunity, obce, regiónu a spoločnosti ako súčasť aktívneho využívania voľného času a výchovno-vzdelávacieho procesu.

Medzi najvýraznejšie oblasti kultúrno-osvetovej činnosti v súčasnosti patria: záujmovo-umelecká činnosť (ďalej len „ZUČ“)⁴, aktivity z oblasti starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru (ďalej len „TLK“), profesijné a občianske vzdelávanie, metodické pôsobenie, tvorba databáz v oblasti kultúry, sprístupňovanie kultúrnych služieb a kultúry pre obyvateľov sídiel a regiónov, výskum a monitoring v oblasti kultúry.

Víziou rozvoja kultúrno-osvetovej činnosti na Slovensku je získanie silného spoločenského postavenia a uplatnenia kultúrno-osvetovej činnosti ako integrálnej súčasť rozvoja ľudských zdrojov, budovania znalostnej spoločnosti, zvyšovania konkurencieschopnosti spoločnosti, regiónov, sídiel a komunít, budovanie kompetencií a zručností jednotlivca a komunít na plnohodnotný život v spoločnosti.

Vedomie existujúcich kultúrnych hodnôt, ich sprístupňovanie v spoločenskej komunikácii, ako aj vytváranie hodnôt nových je fenoménom, ktorý je neoddeliteľnou

---

³ Definícia verejného záujmu v oblasti kultúry je uvedená v rámci *Koncepcie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry*, ako východiskového materiálu pre prípravu predmetnej stratégie.

⁴ Pojem záujmová umelecká činnosť vyplýva zo zákona, v praxi sa používa aj synonymum amatérska umelecká tvorba (AUT).

súčasťou procesu trvalo udržateľného miestneho a regionálneho rozvoja. Podpora regionálnych a miestnych kultúrnych aktivít a kultúrneho života a dôkladné poznanie kultúrnych zdrojov územia sa stáva konkurenčnou výhodou, silnou stránkou a znakom rozvoja regiónu.

III. Stručná analýza súčasného stavu

III. I. Súčasná sieť kultúrno-osvetových zariadení

Súčasnú sieť kultúrno-osvetových zariadení tvoria inštitúcie:

- v pôsobnosti MK SR: Národné osvetové centrum a Slovenská ústredná hvezdáreň v Hurbanove,
- v pôsobnosti samosprávnych krajov: 49 kultúrno-osvetových zariadení (z toho 11 hvezdární a planetárií),⁵
- v pôsobnosti miest a obcí: 2 254/196 zariadení vykonávajúcich kultúrno-osvetovú činnosť/z toho s právnou subjektivitou,
- v pôsobnosti iných právnických osôb: spolu 798/291 zariadení vykonávajúcich kultúrno-osvetovú činnosť/z toho s právnou subjektivitou, v tom: Matice slovenskej 87/18, mimovládnych neziskových organizácií - nadácií a občianskych združení 318/181, cirkví a náboženských spoločností 217/59, iných 176/33,
- zriadené fyzickou osobou: 107/29 zariadení vykonávajúcich kultúrno-osvetovú činnosť/ z toho s právnou subjektivitou.

Okrem kultúrno-osvetových zariadení vykonáva na Slovensku kultúrno-osvetovú činnosť aj 405 ostatných subjektov kultúrno-osvetovej činnosti, z toho s vlastnou právnou subjektivitou ich je 111.⁶

Národné osvetové centrum a Slovenská ústredná hvezdáreň v Hurbanove sú príspevkovými organizáciami v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR a ich existencia vyplýva z osvetového zákona.

Národné osvetové centrum podľa svojej zriaďovacej listiny plní funkciu odborného pracoviska v oblasti kultúry s celoštátnou pôsobnosťou. Je rezortným odborným-metodickým pracoviskom pre osvetovú činnosť, koordinačným pracoviskom pre teóriu, výskum, analýzu, metodiku, vzdelávanie, informatiku a dokumentáciu kultúry, pracoviskom pre ďalšie vzdelávanie zamestnancov a dobrovoľných pracovníkov v oblasti kultúry a pracoviskom pre výskum v rezorte kultúry.

Slovenská ústredná hvezdáreň v Hurbanove je národným metodickým centrom SR pre hvezdáreň a planetáriá. Vykonáva špecializovanú odbornú-pozorovateľskú, kultúrno-výchovnú, vedecko-výskumnú, informačno-dokumentačnú a edičnú činnosť v astronomickej oblasti. Jej poslaním je cieľavedomou činnosťou zhromažďovať, vedecky a odborne spracovávať poznatky z astronómie a príbuzných vied, za účelom ich sprístupňovania širokej verejnosti.

Podrobný prehľad aktuálneho stavu kultúrno-osvetových zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov je uvedený v *Prílohe č. 1*. Ukazovatele činnosti

⁵ Údaj zistený na základe aktuálnych informácií poskytnutých jednotlivými samosprávnymi krajinami.

⁶ Údaje sú čerpané zo štatistiky kultúry KULT za rok 2007.

a personálneho a finančného zabezpečenia kultúrno-osvetových zariadení v pôsobnosti samosprávnych krajov za roky 2006 - 2008, ukazovatele personálneho a finančného zabezpečenia činnosti kultúrno-osvetových zariadení v pôsobnosti MK SR, financie poskytnuté na kultúrno-osvetovú činnosť prostredníctvom Grantového systému MK SR za roky 2006 – 2008, ukazovatele činnosti, personálneho a finančného zabezpečenia ďalších zariadení a subjektov zaoberajúcich sa kultúrno-osvetovou činnosťou za roky 2006 a 2007 a ukazovatele personálneho a finančného zabezpečenia hvezdární a planetárií v pôsobnosti samosprávnych krajov za rok 2008 obsahuje *Príloha č. 2*. Podrobná analýza súčasného stavu kultúrno-osvetovej činnosti je uvedená v *Prílohe č. 3*. *Príloha č. 4* zhrňa obsahový záber kultúrno-osvetovej činnosti v súčasnosti a hlavné oblasti problémov, ktoré sa javia ako kľúčové vzhľadom k potrebe prehodnotenia platného osvetového zákona.

III. II. Zhrňujúca SWOT analýza stavu kultúrno-osvetovej činnosti

Silné stránky

- tradície a pozitívne výsledky realizácie kultúrnych aktivít v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti,
- vytvorený formálny (inštitucionálny) aj neformálny systém zariadení a subjektov pôsobiacich v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti,
- kreatívni ľudia a dlhoročné skúsenosti s realizáciou rôznorodých kultúrnych projektov,
- silné pôsobenie dobrovoľníckych aktivistov pracujúcich v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti bez nároku na honorár,
- pozitívne vnímaný sklon k získavaniu a rozširovaniu zručností u zamestnancov i dobrovoľníkov pôsobiacich v kultúrno-osvetovej činnosti, záujem o zvyšovanie odbornosti, efektívnejší manažment, zodpovednejšie riadenie a zlepšovanie stavebno-technického stavu a vybavenia kultúrno-osvetových zariadení,
- existencia tvorivého prostredia na dôstojnú prezentáciu a konfrontáciu najzaujímavejších umeleckých výsledkov neprofesionálneho umenia jednotlivcov a kolektívov – detí, mládeže a dospelých na celoštátnych postupových prehliadkach, festivaloch a výstavách s domácou a zahraničnou účasťou v jednotlivých oblastiach ZUČ,
- organizačná a metodická činnosť pre súbory, krúžky a všetkých aktérov ZUČ,
- tradičné vychádzanie kultúrno-osvetovej činnosti z kultúrnej identity sídiel a regiónov,
- bohaté kultúrne dedičstvo Slovenska, jeho sídiel a regiónov ako materiálnej a duchovnej bázy kultúrno-osvetovej činnosti,
- osvetové zariadenia pôsobiace v rámci kraja bližšie prepájajú aktivity obcí s aktivitami samosprávnych krajov; zároveň pôsobia v rovine metodickej i ako sprostredkovatelia informácií.

Slabé stránky

- neaktuálnosť právnych noriem a doterajšia absencia rozvojovej stratégie,
- nejednoznačnosť terminológie v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti,
- neproporčné finančné a materiálne zabezpečenie kultúrno-osvetovej činnosti v jednotlivých sídlach a regiónoch,
- nesystémová doplnková finančná podpora kultúrno-osvetových aktivít zo strany grantových systémov verejnej správy,

- nedoriešenie štátnej garancie podpory celoštátnych súťaží ZUČ,
- chýbajúce nástroje motivácie k efektívnemu využívaniu verejných financií a k zvyšovaniu zdrojov z vlastnej činnosti, nerozvinutý systém viac zdrojového financovania kultúrnych aktivít,
- rozpor medzi poslaním, cieľmi a reálnymi možnosťami kultúrno-osvetových zariadení, nedostatočná ekonomická nezávislosť,
- prevažne zastaraná kultúrna infraštruktúra - vysoká energetická náročnosť, zastaranosť priestorov, nedostatočné vybavenie,
- slabý stupeň inovácie používaných foriem a metód kultúrno-osvetových aktivít,
- absencia koncepčného odborného a metodického riadenia v niektorých oblastiach ZUČ,
- chýba ucelená stratégia ďalšieho vzdelávania v oblasti kultúry všeobecne, vytvorená v zmysle princípov celoživotného a otvoreného vzdelávania, absencia povinného, cyklického systému vzdelávania v oblasti osvetu, absencia kvalifikačných a vzdelávacích štandardov profesií v oblasti osvetu,
- absencia systému záujmového vzdelávania v rámci sídiel a regiónov ako jedného z predpokladov rozvoja ľudských zdrojov s rešpektovaním teritoriálnych špecifik,
- nedostatočné využívanie odborníkov či profesionálnych umelcov na vedenie a vzdelávanie amatérov,
- nedostatočná jazyková vybavenosť zamestnancov, vysoký vekový priemer, nedostatok odborných pracovníkov s vysokoškolským vzdelaním, neuspokojivé ďalšie vzdelávanie, najmä v nových informačných technológiách, málo manažerských skúseností a znalostí z oblasti strategického plánovania, fundraisingu a marketingu, málo efektívne systémy riadenia,
- nízke mzdové ohodnotenie prostredníctvom tarifných plátov, veľké množstvo práce nadčas, hlavne počas dní pracovného pokoja,
- nedostatočné celospoločenské oceňovanie kultúrnych počínov jednotlivcov, kolektívov, inštitúcií a obcí v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, osobitne dobrovoľníkov ako spoločenského fenoménu,
- dlhodobá fixácia počtu zamestnancov – organizácia s menším počtom zamestnancov musí zvládať rovnako požiadavky zriaďovateľa ako organizácia s vyšším počtom pracovníkov, z čoho vyplýva nepomer rozloženia síl, kumulácia funkcií a vyčerpanosť personálu, poddimenzovaný počet odborných zamestnancov, malý záujem mužov o prácu v tejto oblasti,
- nedostatočné informácie a chýbajúce kapacity pre sledovanie aktivít lokálnych iniciatív, občianskych združení, či množstva a kvality podujatí,
- malá prepojenosť so školami a vzdelávacími inštitúciami,
- málo atraktívne formy výchovno-vzdelávacích podujatí,
- nedostatočná propagácia a koordinácia kultúrno-osvetových aktivít medzi jednotlivými teritóriami SR,
- absencia sumarizácie a hodnotenia informácií o stave a úrovni miestnej kultúry (databáza o stave miestnej kultúry),
- nejednotnosť evidencie profesionálnych a dobrovoľných kultúrno-výchovných pracovníkov, súborov, krúžkov a jednotlivcov v oblasti ZUČ ako aj iných záujmových aktivít,
- nedostatočné mapovanie a prezentácia kultúrno-historických a spoločenských procesov, zdrojov a javov územia na miestnej úrovni,

- nízka ponuka a účasť špičkových neprofesionálnych a profesionálnych umeleckých súborov a umelcov jednotlivcov na kultúrno-osvetových podujatiach v zaostávajúcich a odľahlých častiach Slovenska.

Príležitosti

- využívanie fondov EÚ najmä v oblasti rozvoja ľudských zdrojov, informatizácie, obnovy kultúrnej infraštruktúry, tvorby nových učebných osnov a didaktických pomôcok,
- vytváranie regionálnych, nadregionálnych a medzinárodných partnerstiev,
- spolupráca s tretím sektorom, orgánmi verejnej správy, inými súkromnými kultúrnymi subjektmi, s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami (výmena zručností, marketingové a projektové vzdelávanie, komerčné aktivity smerom k získaniu financií, finančné spolupodieľanie sa),
- postupná generačná výmena pracovníkov a zapojenie jednotlivcov a inštitúcií na princípe partnerstva na splnenie úloh,
- priestor pre prehľbovanie väzieb kultúrno-osvetovej činnosti s hospodárskym rozvojom obcí a regiónov najmä v oblastiach ako sú rozvoj turizmu, regenerácia sídiel, obnova krajiny, rozvoj ľudských zdrojov a budovanie znalostnej spoločnosti,
- potreba skvalitnenia kultúrno-výchovných podujatí a postupových súťaží a následkom toho aj zvýšenie odbornej spôsobilosti zamestnancov,
- zapojenie Slovákov žijúcich v zahraničí do súťaží a prehliadok ZUČ,
- začleňovanie osôb so zdravotným postihnutím do kultúrnych aktivít a prehliadok ZUČ,
- zvýšenie záujmu verejnosti o zmysluplné trávenie voľného času, najmä detí a mládeže popularizovaním kultúrno-osvetovej činnosti (ľahko a všeobecne prijateľná a pochopiteľná forma „reklamy“), využívanie marketingových nástrojov cielene pre rôzne skupiny občanov (mamičky, dôchodcovia, deti),
- zvyšovanie úrovne vzdelávania mládeže a dospelých v oblasti prírodných vied a astronómie,
- poskytovanie komplexnejších kultúrnych služieb a kultúrno-vzdelávacích aktivít,
- rozvoj kultúrnej infraštruktúry v regiónoch a informačných báz údajov o kultúre sídla a regiónu,
- zabezpečenie pravidelných stretnutí pracovníkov z rôznych kultúrno-osvetových zariadení ako predpokladu pre úspešnú spoluprácu,
- vytvorenie jednotnej celoslovenskej databázy informácií z oblasti kultúrno-osvetovej činnosti a TLK,
- v spolupráci s obcami a mestami oživovať miestne tradície, významné výročia v histórii obcí a organizovať spomienkové slávnosti na počesť významných rodákov,
- spolupráca s regionálnymi médiami.

Ohrozenia

- zvyšujúce sa náklady na organizovanie postupových súťaží, prehliadok a festivalov,
- slabá motivácia účinkujúcich k účasti na postupových súťažiach a festivaloch,
- odchod kvalifikovaných zamestnancov a nezáujem mladých ľudí spôsobený nízkym mzdovým ohodnotením a vysokou mierou práce nadčas v dňoch pracovného pokoja,
- málo efektívna spolupráca medzi jednotlivými kultúrno-osvetovými zariadeniami na všetkých úrovniach,
- nedostatočné využívanie medzirezortnej spolupráce v SR,

- nepriama politizácia procesov strategického plánovania – fungovanie „od volieb do volieb“,
- nedostatok nezávislých finančných zdrojov určených na podporu kultúrnych aktivít v sektore verejných financií,
- prílišný dôraz na finančnú efektívnosť kultúrnych inštitúcií,
- snaha o komercializáciu kultúry,
- strata prirodzeného záujmu verejnosti o niektoré umelecké žánre a uprednostňovanie komerčných žánrov,
- výrazná zmena celkových existenčných podmienok činnosti kolektívov a jednotlivcov ZUČ,
- klesajúci počet ľudových remeselníkov a interpretov v oblasti TLK, nenávratná strata dokumentácie niektorých remeselných techník, prejavov a hodnôt kultúrneho dedičstva,
- ekonomicky slabé obyvateľstvo v určitých regiónoch - nízka „kúpyschopnosť“ vo vzťahu ku kultúrnym aktivitám,
- úbytok vhodných priestorov v obciach a mestách na napĺňanie kultúrno-výchovných potrieb obyvateľstva.

IV. Strategické ciele a nástroje na ich realizáciu

Strategické ciele:

- 1. Zachovanie a rozvoj kultúrno-osvetových činností a siete kultúrno-osvetových zariadení.**
- 2. Rozvoj plnohodnotného a bezpečného trávenia voľného času detí, mládeže, jednotlivca a komunít prostredníctvom kultúrno-osvetových činností.**
- 3. Skvalitnenie systému vzdelávania a metodickej práce v kultúrno-osvetovej činnosti / rozvoj ľudských zdrojov.**

Cieľ 1.

Zachovanie a rozvoj kultúrno-osvetových činností a siete kultúrno-osvetových zariadení.

Priority:

- Rozvíjať kultúrno-osvetovú činnosť v SR.
- Skvalitniť podmienky na činnosť kultúrno-osvetových zariadení (po stránke personálnej, finančnej, priestorovej a technickej).
- Definovať a rozvíjať spoluprácu a vzťahy v kultúrno-osvetovej činnosti vo vertikálnej (inštitúcie s pôsobnosťou celoštátnou - krajskou – regionálnou - okresnou - miestnou) a horizontálnej rovine (na úrovni zriaďovateľov: MK SR, územná samospráva). Motivovať zriaďovateľov kultúrno-osvetových zariadení a realizátorov kultúrno-osvetovej činnosti k rozvíjaniu vzájomnej spolupráce a uzatváraniu vzájomne výhodných zmlúv o spolupráci za účelom kumulovania finančných prostriedkov možnosťou uchádzať sa o podielovú podporu z Grantového systému MK SR.
- Prehodnotiť osvetový zákon (nanovo definovať základné poslanie kultúrno-osvetových zariadení, ich stav, vzájomné prepojenie; stanoviť povinnosť štátu a územnej samosprávy pravidelne a systematicky prispievať na kultúru).

- Podporovať a motivovať organizácie a jednotlivcov na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni v prácach na identifikácii, inventarizácii a dokumentácii kultúrno-osvetovej činnosti a TLK.⁷
- Vytvoriť Centrálnu databázu kultúrno-osvetovej činnosti a portál kultúrno-osvetovej činnosti.
- Napomáhať pri budovaní a spoluvytváraní znalostnej bázy sídiel a regiónov v súlade s pripravovanou *Stratégiou rozvoja miestnej a regionálnej kultúry*.

Opatrenia:

1.1 Prehodnotenie obsahu osvetového zákona z hľadiska jeho uplatňovania v praxi a na základe záverov prehodnotenia vypracovanie návrhu novely osvetového zákona.

Termín: do 30. 6. 2010

Zodpovedný: MK SR

1.2 Spracovanie terminologického slovníka pre potreby kultúrno-osvetovej činnosti.

Termín: 30. 6. 2010, priebežná aktualizácia

Zodpovedný: MK SR

1.3 Aktualizácia štandardov minimálnej kultúrnej vybavenosti sídiel a zostavenie kategorizácie kultúrno-osvetových zariadení.

Termín: do 30. 6. 2010

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

1.4 Rozvoj integrovaného Informačného systému osvetovej činnosti (ISOČ) v zmysle Stratégie rozvoja osvetovej činnosti, Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru, v zmysle osvetového zákona, Návrhu Koncepcie rozvoja informačných systémov v rezorte kultúry na roky 2009 – 2011 a v úzkom prepojení s pripravovanou Stratégiou rozvoja miestnej a regionálnej kultúry.

Termín: priebežne

Zodpovedný: MK SR

1.5 Zostavenie a prevádzka Centrálnej databázy kultúrno-osvetovej činnosti a súvisiaceho centrálného portálu kultúrno-osvetovej činnosti (prehliadky a postupové súťaže záujmovo-umeleckých činností, výsledky a dokumenty kultúrno-osvetovej činnosti, centrálny kalendár kultúrno-osvetových aktivít, tradičná ľudová kultúra).

Termín: priebežne

Zodpovedný: MK SR

1.6 Vypracovanie Manuálu postupného zavedenia a používania Informačného systému osvetovej činnosti kultúrno-osvetovými zariadeniami a ostatnými dotknutými subjektmi.

Termín: do 31. 12. 2009

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

---

⁷ Realizácia aktivít týkajúcich sa TLK (identifikácia, inventarizácia, dokumentácia, vytváranie Centrálnej databázy TLK, sprístupňovanie TLK a i.) vyplýva z *Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru*.

1.7 Spoluvytváranie znalostnej bázy sídiel a regiónov v rámci vytvárania informačnej bázy dát o kultúre prostredníctvom podpory systematického kultúrneho, historického a spoločenského mapovania vecí, javov a udalostí v území na báze občianskej participácie a odbornej spolupráce.

Termín: priebežne

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

1.8 Zabezpečenie systému monitoringu a výskumu v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

Termín: priebežne

Zodpovedný: MK SR

Predpokladaný prínos

Pre zachovanie a rozvíjanie kultúrno-osvetovej činnosti vo verejnom záujme vykonávanej v SR prostredníctvom siete kultúrno-osvetových zariadení a subjektmi kultúrno-osvetovej činnosti je potrebné zhodnotiť a stabilizovať ich existenčný stav tak, aby boli schopné adekvátneho plnenia úloh, ktoré sú na jednotlivé inštitúcie kladené zo strany zriaďovateľa a zakladateľa i na báze verejného záujmu. V záujme skvalitnenia podmienok pre činnosť kultúrno-osvetových zariadení ako funkčnej celoštátnej inštitucionálnej siete je potrebné vytvoriť jasný koncept spolupráce v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti na všetkých úrovniach. Taktiež je pre úspešné naplnenie stanovených cieľov potrebné prehodnotenie platného legislatívneho rámca, ktorý sa pre súčasnú prax kultúrno-osvetovej činnosti javí ako nepostačujúci.

Aktualizácia štandardov minimálnej kultúrnej vybavenosti sídiel a zostavenie kategorizácie kultúrno-osvetových zariadení vytvoria predpoklad k úspešnému plneniu jednotlivých úloh vyplývajúcich z predmetnej stratégie a zároveň so spracovaním terminologického slovníka poslúžia ako východiskový materiál k príprave nového legislatívneho rámca pre oblasť kultúrno-osvetovej činnosti.

Rozvoj integrovaného Informačného systému osvetovej činnosti (ISOČ) a budovanie databáz v oblasti kultúry na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni zabezpečí prehĺbenie efektívnej komunikácie a koordinácie subjektov a aktérov pôsobiacich v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti a oblasti starostlivosti o TLK a podporí i zachovanie kultúrno-osvetovej činnosti ako činnosti zabezpečovanej vo verejnom záujme.

Poskytovanie a využívanie informácií (elektronické prepojenie/spoločná databáza subjektov, aktivít, činností) nájde pozitívny odraz aj v celkovom skvalitnení komunikácie medzi jednotlivými realizátormi kultúrno-osvetovej činnosti s verejnosťou. Rozvoj informačného systému a širokej odbornej a územnej spolupráce na zbere dát o kultúre bude významné aj z hľadiska cieľov Lisabonskej stratégie a budovania znalostnej spoločnosti.

Cieľ 2.

Rozvoj plnohodnotného a bezpečného trávenia voľného času detí, mládeže, jednotlivca a komunít prostredníctvom kultúrno-osvetových činností.

Priority:

- Komplexná podpora a rozvoj ZUČ.
- Koordinácia postupových súťaží a prehliadok ZUČ.
- Podpora tvorby komplexných programov pre jednotlivé oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.
- Podpora dokumentácie, ochrany, zachovania a sprístupňovania prejavov a javov TLK.

- Podpora občianskej participácie, odbornej spolupráce pri zostavovaní a aktualizácii monografií obcí a evidencii pamätihodností obcí.
- Podpora mobility miestnych a regionálnych aktérov kultúrno-osvetovej činnosti.

Opatrenia:

2.1 Zriadenie Ústrednej rady záujmovej umeleckej činnosti - expertnej skupiny pre problematiku záujmovej umeleckej činnosti fungujúcej ako poradný orgán pri Národnom osvetovom centre.

Termín: do 1. 6. 2009

Zodpovedný: MK SR

2.2 Vypracovanie systému podpory a prezentácie výsledkov jednotlivých oblastí kultúrno-osvetovej činnosti s dôrazom kladeným na záujmovú umeleckú činnosť a na tradičnú ľudovú kultúru.

Termín: do 31. 12. 2009

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

2.3 Vypracovanie Zásad realizácie postupových súťaží a prehliadok záujmovej umeleckej činnosti na roky 2010 – 2015 a ich finančné zabezpečenie.

Termín: do 31. 12. 2009 a priebežne

Zodpovedný: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou a MŠ SR

2.4 Podpora rozvoja medzinárodnej spolupráce, mobility expertov a aktívnych účastníkov kultúrno-osvetovej činnosti.

Termín: priebežne

Zodpovedný: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

Predpokladaný prínos

Uvedené opatrenia zabezpečia sprístupňovanie informácií a poznatkov odbornej a laickej verejnosti o výsledkoch a umeleckej úrovni ZUČ, TLK a ostatných oblastiach kultúrno-osvetovej činnosti, doplnenie a skvalitnenie metodických, poradenských, organizačných a informačných služieb, podporu ďalšieho prezentovania výsledkov kultúrno-osvetovej činnosti s dôrazom na ZUČ a TLK na domácich i zahraničných podujatiach, výmenu odborných informácií a skúseností, jednotlivcov i kolektívov v národnom i medzinárodnom kontexte a ich širokospektrálne využitie vo vyučovacom a vzdelávacom procese (napr. na školách, úradoch, ďalšími subjektmi, širokou verejnosťou a pod.). V neposlednom rade prispievajú k zintenzívneniu prepojenia ZUČ a TLK s miestnou a regionálnou kultúrou a cestovným ruchom.

Cieľ 3.

Skvalitnenie systému vzdelávania a metodickej práce v kultúrno-osvetovej činnosti/rozvoj ľudských zdrojov.

Priority:

- Zabezpečiť systém ďalšieho vzdelávania a odbornej prípravy kultúrno-osvetových pracovníkov v súlade so zákonom o celoživotnom vzdelávaní s ohľadom na rôzne cieľové skupiny - menšiny, deti a mládež, seniorov, dospelých, nezamestnaných, ženy na materskej a podobne.

- Obsah vzdelávania zamerať na získavanie a rozvíjanie kľúčových kultúrnych, občianskych, odborných a manažérskych kompetencií a ich aplikáciu v praktickej činnosti. Zvýšenú pozornosť venovať manažmentu a marketingu, využívaniu nových informačných technológií, zvyšovaniu jazykových schopností a aplikácii efektívnejších metód práce a komunikácie.
- Využívať progresívne formy a metódy výučby a vzdelávania, podporovať vzdelávacie aktivity e-learningového a dištančného charakteru.
- Zintenzívniť poradenstvo v oblasti vzdelávania, napomáhať prevencii protispoločenských javov a drogovej kriminality a posilňovať zdravý spôsob života.
- Zosúladiť a skoordinať finančnú podporu v oblasti vzdelávania kultúrno-osvetových pracovníkov.
- Vytvoriť podmienky pre širšie a efektívne využívanie fondov EÚ (predovšetkým Európskeho sociálneho fondu) a iných medzinárodných, celoštátnych aj lokálnych podporných programov.

Opatrenia:

3.1 Vytvorenie komplexného systému vzdelávania vo všetkých oblastiach a úrovniach kultúrno-osvetovej činnosti obsahujúceho problematiku profesionálneho, občianskeho a záujmového vzdelávania pre profesionálnych zamestnancov, dobrovoľníkov kultúrno-osvetovej činnosti a verejnosť na úrovni formálneho a neformálneho vzdelávania.

Termín: do 31. 12. 2009

Zodpovedný: MK SR

3.2 Zostavenie katalógu odbornej literatúry a metodických materiálov z oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, jeho sprístupnenia prostredníctvom internetu a vypracovanie nového edičného plánu pre potreby rozvoja kultúrno-osvetovej činnosti na roky 2010 – 2015.

Termín: do 31. 12. 2009, priebežne

Zodpovedný: MK SR

3.3 Vypracovanie štandardov vzdelávania v súlade so štandardami vzdelávania pre výkon povolání v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti a **zabezpečenie kompatibility kvalifikácií** s príslušnou úrovňou EKR (Európsky kvalifikačný rámec).

Termín: do 31. 12. 2010

Zodpovedný: MK SR

3.4 Vytváranie sietí v oblasti vzdelávania na báze partnerstva a spolupráce kultúrno-osvetových zariadení s akademickými, vzdelávacími, mimovládnyimi a inými subjektmi s cieľom zvyšovať kvalitu a efektívnosť kultúrno-osvetovej činnosti.

Termín: priebežne

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

3.5 Popularizácia národných programov a štátnych strategických rámcov v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

Termín: priebežne

Zodpovední: MK SR v spolupráci s územnou samosprávou

Predpokladaný prínos

Zabezpečenie systematických edukačných aktivít a programov vzdelávania – školenia, semináre, workshopy, tvorivé dielne a adekvátne zvolená metodika ich realizácie vzhľadom k cieľovej skupine sa odrazí v náraste získaných tvorivých, umeleckých, sociálnych, občianskych a iných zručností, ktoré priamo i nepriamo podporia zachovanie jednotlivých kultúrnych fenoménov, kvalitu umeleckých produkcií i celkové ozdravenie spoločnosti. Rozvojom ľudských zdrojov sa zvýši úroveň aj efektívnosť služieb a riadenia kultúrno-osvetových zariadení a zabezpečí systematický rast kvalifikácie zamestnancov. Zlepší sa využitie nových informačných technológií a elektronických zdrojov, bude možné rýchlejšie reagovať na zmeny v systémovej oblasti kultúrno-osvetových zariadení. Zvýši sa úroveň firemnej kultúry, čo bude mať dopad na vzťahy s verejnosťou. Popularizácia národných programov a štátnych strategických rámcov v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti nájde svoj odraz v zlepšení informovanosti verejnosti o ich zámeroch a cieľoch a tým podporí aj účinnosť ich uvádzania do praxe. Nové služby a ich kvalita otvoria ďalšie možnosti získavania finančných prostriedkov. Nárast kompetencií a zručností vedúcich, odborných, aj dobrovoľných pracovníkov v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, efektívny marketing a využívanie fondov EÚ (predovšetkým Európskeho sociálneho fondu) a iných medzinárodných, celoštátnych aj lokálnych podporných programov na kultúrno-osvetovú činnosť a skvalitnenie služieb poskytovaných verejnosti prinesie v konečnom dôsledku zlepšenie finančného a morálneho hodnotenia kultúrno-osvetovej činnosti a jej pracovníkov zo strany zamestnávateľa i verejnosti.

VI. Finančné zabezpečenie realizácie stratégie

Financovanie predloženej stratégie sa predpokladá z viacerých zdrojov. Podľa osvetového zákona je zriaďovateľ alebo zakladateľ osvetového zariadenia povinný zabezpečiť činnosť osvetového zariadenia po odbornej, finančnej a personálnej stránke.

Grantové systémy verejnej správy

Významným zdrojom financovania konkrétnych projektov kultúrno-osvetovej činnosti sa stali grantové systémy verejnej správy. Objem finančných prostriedkov pridelovaných v rámci grantových programov verejnej správy na kultúrno-osvetové aktivity je vzhľadom k dopytu subjektov a aktérov kultúrno-osvetovej činnosti nesystémový. V súvislosti s vypracovaním jednotlivých strategických úloh je potrebné vyriešiť mieru finančnej participácie MK SR, samosprávnych krajov a obcí na financovaní kultúrno-osvetových aktivít a zaviesť efektívny a cielený koordinovaný systém pridelovania dotácií z jednotlivých zdrojov. MK SR bude od roku 2010 reflektovať v rámci priorit príslušného grantového programu víziu stratégie.

Fondy EÚ a medzinárodné programy

Osobitnú úlohu pri rozvoji kultúrno-osvetových zariadení a napĺňaní niektorých strategických cieľov budú mať finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ (v období 2009 – 2013), resp. finančné nástroje Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórskeho kráľovstva (2004 – 2009). Výška ich čerpania je závislá od schopnosti pripraviť projekty a zabezpečiť ich spolufinancovanie zo strany zriaďovateľa alebo zakladateľa. Jedným z hlavných cieľov by preto malo byť zvyšovanie informovanosti o možnostiach a podmienkach čerpania financií z programov EÚ. Na rozvoj kultúrno-osvetovej činnosti je v súčasnosti možné využiť: Regionálny operačný program (ROP) a Operačný program informatizácia spoločnosti (OPIS).

VII. Závery a úlohy

Rozvojové oblasti kultúrno-osvetovej činnosti zhrnula predložená stratégia do troch základných strategických oblastí. Tie stanovujú základné ciele a priority, ktoré by po ich naplnení mali kultúrno-osvetovú činnosť v SR posunúť kvalitatívne i kvantitatívne vyššie. Predkladaný materiál navrhuje konkrétne opatrenia, ktorých uplatnenie je základnou podmienkou na ďalší udržateľný a pozitívny rozvoj kultúrno-osvetovej činnosti v Slovenskej republike.

Aktívna a záväzná účasť na plnení strategických cieľov je nevyhnutnou podmienkou k zabezpečeniu ich úspešnej realizácie. Úlohu koordinátora a hlavného odborného garanta stratégie plní MK SR. Na zabezpečovaní tejto úlohy sa budú podieľať na národnej úrovni najmä národné kultúrne inštitúcie - Národné osvetové centrum a Slovenská ústredná hvezdáreň v Hurbanove. Významnú úlohu pri naplňaní stratégie môžu zohrať samotní zriaďovatelia kultúrno-osvetových zariadení, ktorí v prípade stotožnenia sa so stratégiou môžu zosúladiť jej úlohy a ciele so svojimi zámermi a plánmi definovanými vo vlastných koncepčných materiáloch. Rozhodujúce je, aby si predložený materiál nielen osvojili, ale finančne aktívne podporovali a taktiež motivovali svojich zamestnancov k lepším výkonom. Dôležitým motivačným nástrojom k naplneniu vízie stratégie pre konkrétnych realizátorov kultúrno-osvetovej činnosti je pravidelné monitorovanie plnenia jednotlivých úloh z pozície svojich zriaďovateľov a zakladateľov, spojené s konkrétnym zvýhodnením v prípade ich plnenia.

Realizácia strategických zámerov musí byť nevyhnutne napojená na prax. Permanentné zisťovanie a overovanie potrieb a záujmov v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti zo strany verejnosti i zriaďovateľov a zakladateľov by malo byť pravidelne prehodnocované a nájsť adekvátny odraz v rámci príslušných strategických výstupov.

Zachovaním a rozvíjaním kultúrno-osvetovej činnosti ako činnosti vo verejnom záujme vykonávanej v SR prostredníctvom siete kultúrno-osvetových zariadení a subjektmi kultúrno-osvetovej činnosti, podporou rozvoja plnohodnotného a bezpečného trávenia voľného času detí, mládeže, jednotlivca a komunit prostredníctvom kultúrno-osvetových činností s dôrazom na oblasť ZUČ a TLK, skvalitnením systému vzdelávania a metodickej práce v kultúrno-osvetovej činnosti, podporou prevencie protispoločenských javov a drogovej kriminality, posilňovaním zdravého spôsobu života obyvateľstva, rozvojom cieľavedomej spolupráce, vytváraním centrálnych databáz v podmienkach kultúrno-osvetovej činnosti, zlepšením informovanosti širokej verejnosti o konkrétnych kultúrno-osvetových aktivitách a zviditeľňovaním jej hodnôt sa potvrdí **nenahradiťnosť špecifickej kultúrno-osvetovej činnosti v rámci plnohodnotného rozvoja kultúrnej spoločnosti v 21. storočí.**

Predložená stratégia veľmi konkrétne podporuje kultúrny rozvoj spoločnosti, rozvoj ľudských zdrojov a budovanie znalostnej spoločnosti cielenou občianskou participáciou a zlepšovaním dôležitých zručností jednotlivcov, kolektívov a komunit. Svojimi opatreniami prispieva i k zvyšovaniu konkurencieschopnosti jednotlivých obcí a regiónov aj k znižovaniu regionálnych disparít. Realizácia strategickéhó vízie výrazne napomáha posunu kultúrno-osvetovej činnosti z okraja do centra spoločenského a hospodárskeho záujmu v zmysle jej uznania ako rovnocenného faktora ekonomického, sociálneho, hospodárskeho a občianskeho rozvoja spoločnosti.